Herinneringen aan het Kennemerduin van 1945 tot 1957

Herman N. Leijs

Vlak na de Tweede Wereldoorlog werd ik lid van de NJN en de toenmalige Vogelwerkgroep 'Haarlem' e.o. en maakte onder anderen kennis met de vogelaars Bloem, Bosch, Mulder, Resoort, Brakel. Zij waren voor mij van onschatbare waarde. Zij leerden mij de charme van het vogels kijken en het bestuderen ervan.

In die tijd zwierven wij elk vrij uurtje in die prachtige duinen ten westen en ten oosten van de Zeeweg tussen de zeereep, het strand en Haarlem en Bloemendaal. En hoewel vooral in de jaren 1945 tot ver in 1950 die duinen niet of nauwelijks toegankelijk waren (eigenlijk verboden), ontdekten wij al vrij snel dat juist hierdoor in het broedseizoen een enorme vogelrijkdom aanwezig was; een rijkdom, die je thans in deze duinen nauwelijks meer voor mogelijk houdt.
Bij het bladeren in mijn dagboeken ontdekte ik dat zo omstreeks 10 oktober Bonte Kraaien in grote groepen met vaak meer dan 50 exemplaren uit Denemarken en Scandinavië arriveerden om bij ons en vaak ook zuidelijker de winter door te brengen. In de duinreep zagen we vrijwel het gehele jaar Kuifleeuweriken foerageren, maar ook nestelend. Op duingraslandjes zaten bijna altijd Patrijzen. Vanaf begin februari jodelden vele Wulpen hier volop. Vooral in het voorjaar en in de zomer wemelde het van de Kneuen, Tapuiten, Roodborsttapuiten, Paapjes, Sprinkhaanzangers, Grasmussen, Boompiepers, Graspiepers, Boom- en Veldleeuweriken.

Al dat moois en meer kon je in de meeste gevallen vanaf de openbare weg beluisteren en zien. En als je in het voorjaar (1945-1950) de vloedlijn[1] van Bloemendaal aan Zee naar de pieren van IJmuiden liep, dan kon het niet missen of je vond wel enkele nesten van Visdief, Bontbekplevier, Scholekster en soms ook Strandplevier. In de duinbossen en struwelen waren Wielewalen en Zomertortels heel gewoon en eigenlijk gold dat ook voor Fluiters, Nachtegalen, Sprinkhaanzangers en Grote Lijsters.

Vanaf 1948 kwam ik veelvuldig in de duinen ten noorden van de Zeeweg, nu dus de Kennemerduinen. Vooral de weg langs de Grote

[1] Vlak na de Tweede Wereldoorlog was het strand tussen 1945 en 1946/1947 regelmatig afgesloten in verband met de aanwezigheid van ontplofbaar oorlogstuig en ontvlambare fosfor.

Schapenkamp, het Paardenkoppenvlak, langs het Grote Duinmeer naar de Klein Olmen bood een groot aanbod aan biotopen. In de broedtijd zaten er toen altijd kleine kolonies met Visdieven, vaak gemengd met enkele Noordse Sterns en natuurlijk altijd nesten van Bontbekplevieren, Scholeksters, Kieviten en soms Kleine Plevier.
Vanaf 1952 kwam de Stormmeeuw, eerst met twee of drie nesten, en later in 1955 en 1956 met vijf broedparen en in 1962 met tien broedparen. In de jaren tachtig waren er wel dertig of mogelijk meer broedparen. In de jaren vijftig broedden sommige paren in Grove Dennen (waaibomen). In de broedtijd van het jaar 1951 zag ik hier ook regelmatig enkele Grauwe Kiekendieven (♂ en ♀). Hoewel ik toen uren op een duintop heb uitgekeken kon ik helaas geen broedgeval bevestigen.

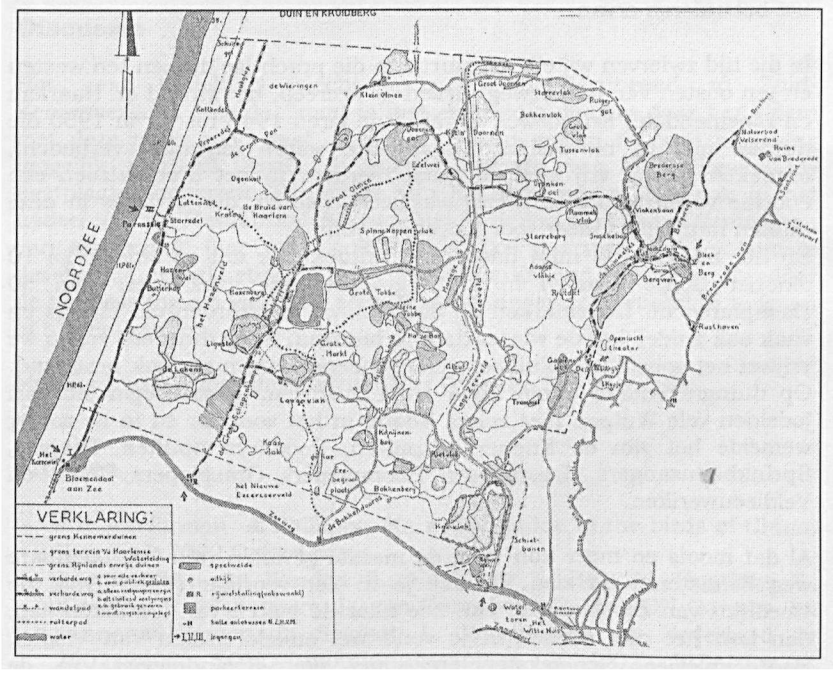

Figuur 1. Plattegrond van de Kennemerduinen, jaren 50.

Broedvogelinventarisatie

Als vrijwillig medewerker van het toenmalig Vogeltrekstation (Leiden) bezat ik een vergunning om nestjongen te mogen ringen, waarbij mijn

voorliefde vooral uitging naar nestjongen van Wulpen, Grutto's, Kieviten, Scholekster, Rans- en Steenuilen, Torenvalken, Sperwers en Boomvalken. Dat betekende dus nesten zoeken en zodoende werd het plan opgevat om in het gehele Kennemerduin (toen circa 1250 hectare) zoveel mogelijk jongen van deze en andere soorten te ringen. Dit resulteerde in een beperkte broedvogelinventarisatie van enkele soorten die mij in hoge mate intrigeerden. Nu moet ik zeggen dat het opsporen van nesten van 'weidevogels', roofvogels en uilen niet erg moeilijk was. En dat bleek ook wel. Regelmatig werden bij een volgend controlebezoekje nesten van uilen (!) en roofvogels doorzeefd met hagel aangetroffen. Dat gebeurde ook met de meeste nesten van Eksters en Zwarte Kraaien. Hierbij zij aangetekend dat juist oude eksternesten veelvuldig werden gebruikt door Ransuilen en Torenvalken, terwijl oude nesten van Zwarte Kraaien door Boomvalken in beslag werden genomen. Op zijn zachtst gezegd was ik niet blij met het doorschieten van de bewoonde nesten. Ondanks die 'jagerpredatie' van roofvogels en uilen vonden wij toch elk jaar weer opnieuw vele tientallen nesten van roofvogels en uilen (ook vaak in de AW-duinen en in Duin en Kruidberg).

Het zoeken van nesten van Paapjes, Roodborsttapuiten, Tapuiten, Grauwe Klauwieren, Houtsnippen en Nachtzwaluwen was een 'onmogelijke' zaak, dus beperkte ik mij voornamelijk tot een territoriumkartering, zoals in die tijd door het echtpaar Truus en Freek Bloem bedacht en aanbevolen was. Eigenlijk was het een eenvoudige voorloper van de huidige SOVON-BMP methode. En hoewel mijn broedvogelterritoriumkartering verre van volledig was wil ik u de resultaten uit de jaren 1951 en 1956 niet onthouden (tabel 1).

Over deze tabel moet vermeld worden dat in de buurt van het duinmeer met eiland in elk geval in beide jaren twee broedparen van Bontbekje aanwezig waren en dat tijdens de inventarisaties in beide jaren regelmatig Visdiefjes alarmerend overvlogen zonder dat exact eventuele nestplaatsen vastgesteld konden worden. Op het strand of toch in de buurt van het duinmeer? In mijn dagboeken vond ik evenmin terug of in genoemde jaren ook Kokmeeuwen op het eiland broedden. In sommige andere jaren was dat namelijk wel het geval.
In het gehele Kennemerduin was in de broedtijd ook het geluid van roepende Koekoeken niet van de lucht. Het moeten er tientallen zijn geweest. Er waren zoveel gastouders in het duin aanwezig.
Wat verder opvalt is dat van bijna elke soort in deze tabel de aantallen in 1956 significant lager waren dan in 1951. Heb ik toen minder intensief geteld of was de 'achteruitgang' of 'afname' toen al in gang gezet?
Het zou bijzonder interessant zijn om het gehele terrein in één van de volgende jaren eens opnieuw te onderzoeken op de door mij getelde soorten en natuurlijk alle andere soorten. Ik ben benieuwd! In 1957

verhuisde ik naar de Veluwe en kwam daarna slechts sporadisch in deze duinen van mijn jeugd. Ik moest het toen doen met onder meer Korhoenders en Draaihalzen, nu ook daar geheel en vrijwel geheel exit!

Tabel 1. Broedende vogelsoorten in 1951 en 1956 in de Kennemerduinen. NB. a = aanwezig als broedvogel. Zie ook de verspreidingskaartjes in figuur 2).

Soorten	1951	1956	Opmerkingen
Houtsnip	14	10	territoria en twee nesten 1951
Tapuit	11	6	alle nesten in konijnenholen
Nachtzwaluw	9	7	territoria en drie nesten 1951
Torenvalk	9	5	uitsluitend bewoonde horsten
Ransuil	7	3	uitsluitend bewoonde nesten
Grauwe Klauwier	5	4	territoria en twee nesten 1956
Paapje	4	1	alleen territoria
Steenuil	3	2	bewoonde nestholten
Sperwer	1	1	nest in beide jaren
Boomvalk	1	-	nest
Bosrietzanger	-	1	nest in struweel
Grauwe Kiekendief	?	-	twijfelachtig broedgeval
Stormmeeuw	?	5	deels broedend in waaiboom
Kievit	a	a	diverse nesten
Scholekster	a	a	diverse nesten
Bosuil	a	a	drie nesten net buiten terrein
Wulp	a	a	minimaal tien territoria

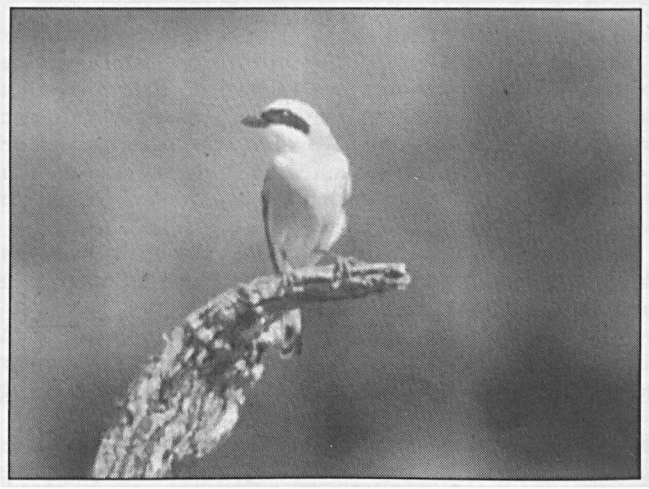

Grauwe Klauwier ♂ 5 paar in 1951. Hans Vader.

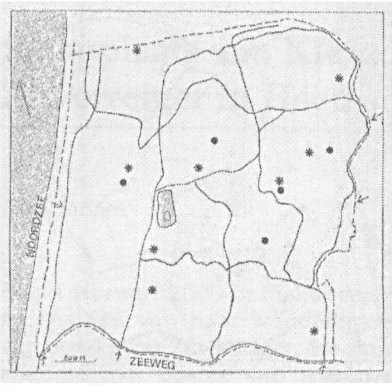

Torenvalk

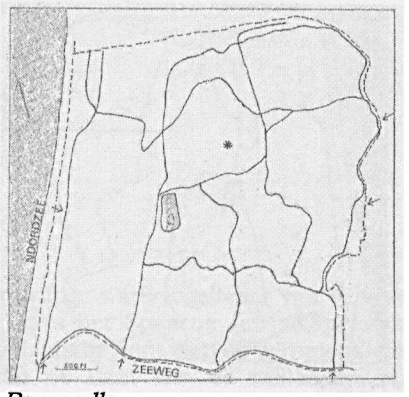

Boomvalk

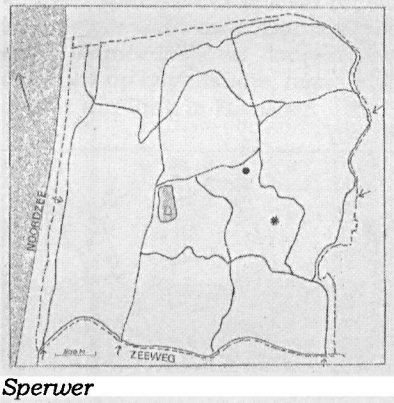

Sperwer

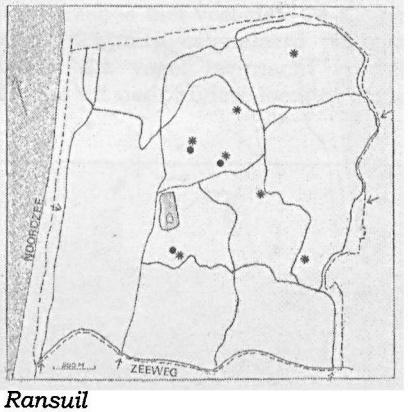

Ransuil

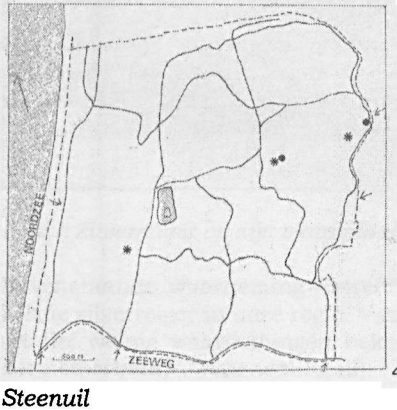

Steenuil

4

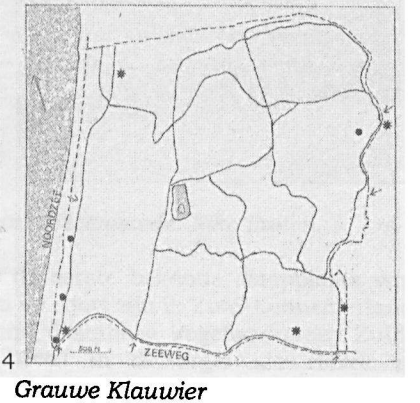

Grauwe Klauwier

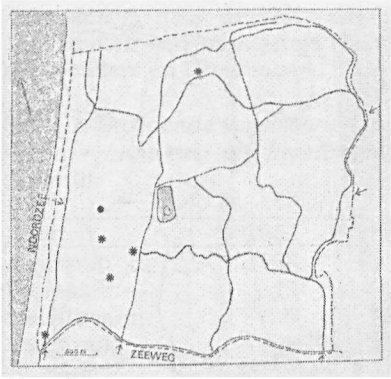

Paapje

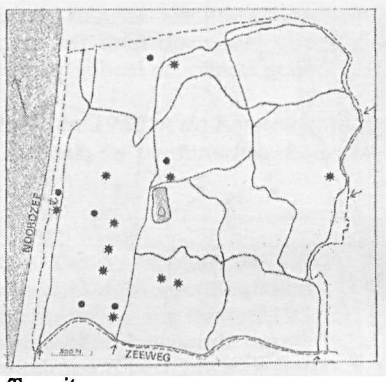

Tapuit

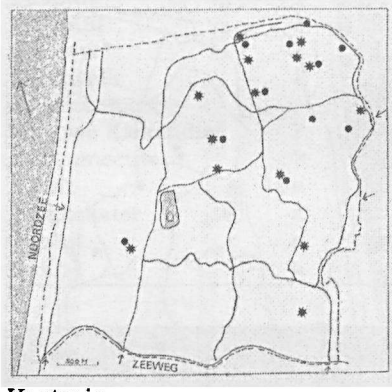

Houtsnip

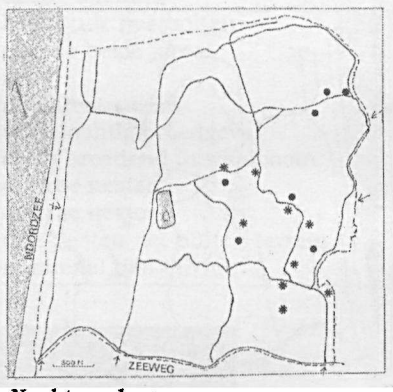

Nachtzwaluw

*Figuur 2: Verspreidingskaartjes van enkele opvallende duinbroedvogels in de Kennemerduinen. Legenda: * = broedgeval in 1951, • = broedgeval in 1956.*